

mocí velmi odborné terminologie. Tento přístup však může být pro laika či odborníka z jiných společenských oborů nesrozumitelný. Příslušné pasáže se také v jednotlivých částech či kapitolách publikace opakují, což působí poněkud nesystematicky.

Naopak je třeba pozitivně ohodnotit všestranný přístup k danému problému, který není jen v rovině medicínské, ale také etické a filozofické. Velmi zajímavá je z těchto hledisek zejména poslední část knihy, věnovaná mimo jiné současnému mechanickému chápání lidského života, což se negativně odráží v konceptu jeho ochrany.

HRDINA, Ignác Antonín: Dokumenty tridentského koncilu (latinský text a překlad do češtiny)

Přeložil Ignác Antonín Hrdina, O.Praem. Praha: KRYSTAL OP, s. r. o., 2015, 335 s. ISBN 987-80-87183-75-5. Vyšlo ve spolupráci s královskou kanonií premonstrátů na Strahově a Fakultou právnickou Západočeské univerzity v Plzni.

Ladislav Voják*

Vicarius iudicialis Arcidiecéze pražské a profesor kanonického práva na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., O.Praem. vykonal záslužný čin. Z latinského textu, obsaženého v latinsko-německém vydání dokumentů tridentského a prvního vatikánského koncilu, které pořídil pasovský katedrální kanovník Franz Seraph Petz (*„Des heiligen ökumenischen Concils von Trient Canonen und Decrete in neuer deutscher Uebersetzung. Mit einem Anhang: Die dogmatischen Constitutionen des Vatikanischen Concils und die neueren päpstlichen Entscheidungen.“* Passau: Joseph Bucher, 1877), vytvořil a se svolením příslušných církevních orgánů publikoval český překlad dokumentů tridentského koncilu. Dokumenty z jednání koncilu doplnil zápisem o potvrzení koncilu papežem Piem IV., pěti „prováděcími“ akty papeže z let 1564 až 1965 a tzv. cenzurním dekalogem, tj. deseti pravidly o zakázaných knihách, která sepsali otcové vybraní tridentským koncilem a schválil papež Pius IV.

* Prof. JUDr. Ladislav Voják, CSc., vedoucí Katedry dějin státu a práva, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno.

Poznátky a odborné závěry obsažené v knize *„Lidské embryo v perspektivě bioetiky“* by se pro futuro měly stát východiskem také pro právní vědu, která je čím dál více konfrontována s otázkami souvisejícími s ochranou lidského embrya (zygoty). Právní úprava de lege lata je však v této oblasti nejednoznačná, resp. nestanovuje výslovně okamžik, od kterého je embryo považováno za lidského jedince, jakožto nositele základního práva na život. Problém souvisí s neschopností zákonodárce transformovat nové biologické poznatky do právního prostředí a zajistit tak jednoznačnou a efektivní ochranu lidského života, a to ve všech stádiích jeho vývoje.

Vzhledem k tomu, že jsem byl jedním z recenzentů této publikace, přímo se nabízí, abych ji doporučil čtenářské obci formou recenze či alespoň anotace. Jelikož jde o překlad historických dokumentů a posuzovat kvalitu práce překladatele mi nepřísluší (před jeho výkonem mohu jen smeknout), omezil se můj recenzní posudek v podstatě jen na posouzení potřebnosti a přínosnosti připravované publikace. Konstatoval jsem při tom, že potřebnost a přínosnost této publikace si aspoň trochu zainteresovaný čtenář uvědomí už při přečtení názvu. Vybaví se mu, v jaké situaci se v polovině 16. století nacházela římskokatolická církev, ohrožovaná zvenčí, ale neméně vážně také svými vlastními problémy zevnitř. Uvědomí si, jaké poměry vládly v římsko-německé říši a na – k ní do značné míry připoutaném – Apeninském poloostrově, co se krátce předtím událo v Anglii, co se dělo ve Francii, k čemu se schylovalo v Nizozemí, jaké nové obzory otevřely zámořské objevy či pokroky v přírodních vědách... A snad z paměti vyloví jisté povědomí o tom, že tridentský koncil představoval ve vývoji římskokatolické církve důležitý mezník.

Ano, tridentský koncil nesporně mezníkem byl, ale jakým? Jak i v úvodu k recenzované publikaci připomenul kardinál Dominik Duka OP, pohledy na koncil se někdy diametrálně rozcházejí: jedni v něm vidí jen počátek či nástroj protireformace, jiní jej adorují a volají po návratu k tzv. tridentské liturgii, resp. tímto způsobem projevují odpor proti liturgické reformě druhého vatikánského koncilu. Dodávám, že jiná hodnocení se dotýkají i dopadů přesahujících církevní rámec a že mezi krajními póly oscilují ti, kteří v různých relacích vidí poctivou snahu účastníků koncilu o reformu, pozitivní výsledky, ale i neřešené otázky a negativní jevy spojené s realizací reformy.

Abych demonstroval, že škála prezentovaných názorů je skutečně široká (a navnadil čtenáře k tomu, aby si alespoň o některých otázkách udělali vlastní obraz přečtením recenzované publikace), stačí mi sáhnout po titulech církevněhistorické, církevněprávní a učebnicové právněhistorické literatury v mé knihovně. Nic na tom nemění, že rozhodně nejde o soubor reprezentativní, natož promyšleně sestavený.

a) Pohled kardinála Dominika Duky akcentoval náboženskou rovinu problému, proto začnu literaturou věnovanou církevním dějinám. I když půjde jen o práce z katolického prostředí, monotónní to nebude.

Profesor církevních dějin ve Freiburgu August Franzen, aktivně činný ve společnosti Corpus Catholicorum, zabývající se právě reformací a reformou katolické církve v 16. a 17. století, ve svých velmi populárních *Malých církevních dějinách* (Praha: Zvon, 1992) začlenil Tridentinum do kontextu širší reformy římskokatolické církve. S poukazem na zlořády v církevním životě na sklonku středověku se přihlásil k heslu, že církev stále potřebuje reformu a nikdy nesmí být spokojena sama se sebou (*Ecclesia semper reformanda!*). Za projev touhy církve po reformě označil samotnou reformaci s tím, že „vnitrocírkevní proud potřeboval delší dobu, ale byl neméně mocný“ (s. 217). Vnitřní církevní reforma podle něj, resp. podle Huberta Jedina, na kterého se odvolával, začala být aktuální už na začátku 15. století na koncilech v Kostnici a Bazileji, proběhla ve čtyřech fázích a završila se na konci 17. století. Tridentý koncil představoval její třetí fázi a šlo o „největší událost celého novověkého katolicismu“ (s. 220). Koncil považoval za „čistě katolickou záležitost“, „projev učitelského úřadu církve“ (s. 221) a „pravou reformu“ (s. 223). Usnesení z Tridentu pak podle něj odstartovala poslední etapu reformy: „ve všech zemích a biskupstvích nesmírně tuhý zápas proti zastaralým zlořádům, svrchovaně spleť procesů růstu“ (s. 223). Jen ještě dodám, že zmíněný Hubert Jedin napsal čtyřdílné dějiny tridentského koncilu a že jeho práce *Malé dějiny koncilů* vyšla i v češtině (Praha: Česká katolická charita, 1990).

Hans Küng, známý kritik posledních dvou předchůdců Jorgeho Maria Bergoglia (Františka) na papežském stolci, v práci *Katolická církev. Stručné dějiny* (Bratislava: Slovart, 2003, s. 159) označil tridentský koncil za papežský a zároveň konstatoval jeho velký vliv na reformu. „*Náučné dekrety, požadované Římem, dekrety o Písmu a Tradicii, o ospravedlnění, sviatostiach, očistci a odpustkoch odstránili niektoré nedorozumenia. Disciplinárne dekrety (požadované cisárom) vytvorili základ pre nové formy kňazskej výchovy (po vzore Pontificum Collegium Germanicum...), života v reholiach a ohlasovania evanjelia. Reformné dekrety niekedy viedli aj k obnove pastierskej starostlivosti, misií, katechézy a starostlivosti o chudobných a chorých.*“ Zároveň zdôraznil, že „*koncil sa ani slovom nezmenil o reforme pápežstva, ktorá bola taká naliehavá, ani o pápežskom primáte a neomylnosti*“ (s. 159) a že „*reforma cirkvi sa tak na Tridentom koncile (na rozdiel od Druhého vatikánskeho koncilu) nestala nástrojom zmierenia a znovuzjednotenia, ale boja proti reformácii*“ (s. 160). Koncil se mu jevil jako konfesijní koncil protireformace ve službách nové rekatolizace Evropy. „*Všade tam, kde to bolo možné, sa táto rekatolizácia diala politicky a tam, kde to bolo potrebné, vojenskou silou*“ (s. 161).

Christopher Henry Dawson, vyučující na mnoha světových univerzitách (níže citovaná práce vznikla z přednášek na katedře Charlese Chaunceye Stillmana, zřízené pro studium římskokatolického křesťanství na Harvardově univerzitě), asi není klasický „církevní“ autor. Jeho náboženské přesvědčení, orientace na dějiny evropské kultury a vzdělanosti a práce věnovaná církevní reformě, reformaci a vývoji Evropy do francouzské revoluce (*Rozdělení, nebo reforma západního křesťanstva?* Praha: Vyšehrad, 1998) jej však přímo předurčují k tomu, abych do jeho textu nahlédl. Dawson byl přesvědčen, že „*katolická obroda začala už před protestantskou revolucí, nebyla reakcí na ni, nýbrž je nezávislým hnutím*“ (s. 121). Podle jeho názoru měl tridentský koncil – přes původně odlišné představy – zejména v důsledku politického vývoje v římsko-německé říši význam jenom pro katolickou církev. Význam pro ni „*byl však obrovský. Vytvořil prostor pro soustředění rozptýlených a dezorganizovaných sil pravověrnosti a pevnou základnu dogmatu a disciplíny, umožňující nový postup. Především však využil plné váhy své autority k nápravě neřešených zlořádů, jež způsobily rozklad církevní správy – neplnění rezidenčních povinností biskupů a duchovních pastýřů, pluralita či hromadění beneficií, opomíjení kázání, zanedbávání vzdělávání duchovních a mnoho jiného*“. Ch. Dawson dále konstatoval, že „*reformu nebylo možné uskutečnit bez souhlasu a spolupráce státu, který ovšem v některých případech nevycházel vsčric*“ (obojí na s. 133), avšak „*ve věcech nauky byla rozhodnutí Tridentu přijata celým katolickým*

světem“. Tak již nezůstalo „místo pro pochybnosti jak o tom, čemu katolická církev opravdu věří a učí, tak o tom, že už není možný stav nejistoty, jenž v první polovině století šíření nových nauk napomáhal“. / „Od této chvíle začal katolicismus znovu získávat půdu, kterou ztratil. Bylo to způsobeno nikoliv primárně politikou represe... nýbrž daleko více duchovní a intelektuální obrodou, jež nastala, jakmile si byli katolíci jisti svým postavením“ (vše na s. 134).

Do domácích či téměř domácích vod nás přivedou další tři publikace, protože jsou věnovány církevním dějinám v českých zemích a na Slovensku. Začnu na Slovensku.

Bývalý diecézní biskup nitranské římskokatolické diecéze kardinál Ján Chryzostom Korec v práci *Církev v dejinách Slovenska* (Bratislava: Lúč, 1994), kterou napsal „v čase svojho robotníckeho života“, se o tridentském koncili zmínil jen stručně. Jeho hodnocení vyznívá jednoznačně pozitivně: „vyniesol celý rad závažných náukových uznesení, ako i mnoho ustanovení pre konkrétny život v diecézach, vo farnostiach, vo veci prípravy kňazov na vysokých školách, o školstve vôbec, o spravovaní cirkevného majetku atď.“ a stal se „počiatkom nového cirkevného života vo všetkých krajinách“ (s. 533).

Také *Přehled českých církevních dějin* (Praha: Zvon, 1991) profesora Jaroslava Kadlece připomíná samotný tridentský koncil jen okrajově, ale opět ne jako něco nepodstatného. Podle J. Kadlece na concilu katolíci sbírali síly k dobře promyšlenému útoku. Pak autor v souladu se zaměřením práce už jen ukázal na obtíže s prosazováním tridentských závěrů v českých zemích (odmítavý postoj Ferdinanda I. a Maxmiliána II., složitá pozice arcibiskupa Antonína Prusa /Brusa/ z Mohelnice, odlišná situace na Moravě).

Jaroslav Kadlec se k významu Tridentského concilu vyjádřil i v úvodu své stati *Rekatolizace v Čechách* ve sborníku *Pražské arcibiskupství 1344-1994* (Praha: Zvon, 1994). Článek začíná slovy: „Není přehnané tvrzení, že tridentský koncil, není-li nejdůležitější mezi všemi koncily vůbec, je na každý způsob nejdůležitější mezi koncily nové doby... Blahodárný vliv jeho ustanovení je patrný ještě v naší době. Daleko působivější však byl jejich účinek bezprostřední“ (s. 129). Tridentský koncil v tomto sborníku vzpomenu i Anna Skýbová, když v úvodu své stati poukázala na širší dobové souvislosti obnovení pražského arcibiskupství (s. 114 až 116).

b) Na stole se přede mnou ocitly také čtyři knihy věnované církevnímu právu, k nimž jsem si ještě přidal poctu, sestavenou při příležitosti šedesátin prof. I. A. Hrdiny.

Profesor Jiří Rajmund Treteta v *Církevním právu* (Praha: Jan Kriegl, 1993) zmínil tridentský koncil jen ve spojení s konečnou podobou kodifikace *Corpus iuris canonici*.

Naopak doc. Matúš Nemeč ve *Vybraných kapitolách z cirkevného práva* (Bratislava: Manz a PF UK, 1998, s. 78), pojatých více historizujícím způsobem, označil tridentský koncil za významný mezník v dějinách katolické církve. „Na jednej strane boli pozitívnym spôsobom formulované dokumenty v otázkach viery a nápravy života v Katolíckej cirkvi a na druhej strane negatívny spôsobom boli odmietnuté náuky a kritika reformátorov. Významným výsledkom concilu bolo prijatie Tridentského vyznania viery (*Professio fidei Tridentina*), obsahujúce definovanú náuku Katolíckej cirkvi vo viacerých otázkach, najmä v tých, ktoré boli zo strany reformátorov spochybnené alebo úplne odmietnuté“. Upozornil i na problém s uvedením usnesení concilu do života v zemích, kde se ujala reformace, ale i tam, kde se na odpor postavili panovníci, vidící v nich zásah do svých práv.

Brněnští učitelé Petr Mrkývka a Renata Veselá ve stručných *Vybraných otázkách z dějin kanonického práva* (Brno: PF MU – Doplněk, 1992) konstatovali zejména, že na tridentském concilu byla potvrzena doktrína římskokatolické církve, což našlo výraz v přijetí tzv. tridentského vyznání víry (tj. byly *“Iniunctum nobis”* Pia IV. ze dne 13. listopadu 1564) a Římského katechismu (s. 23).

V zajímavé souvislosti upozornil na důsledky tridentského concilu Vojtech Vladár z trnavské právnické fakulty (*Remedia spolií v stredovekom kánonickom práve*. Praha: Leges, 2014). I když těžiště jeho práce leží ve zkoumání zcela jiných problémů, v jedné z poznámek v závěrečných pasážích práce (s. 191) připomněl důsledky uplatňování tzv. tridentské metody a v Tridentu schváleného přenesení výuky kanonického práva z univerzit na semináře. Tzv. tridentská metoda se opírala o bulu *Benedictus Deus* papeže Pia IV. z roku 1564 a přiznávala oprávnění k autentickému výkladu usnesení tridentského concilu pouze papeži (zejména: „*Pokud by pak někomu přišlo, že v nich je něco řečeno nebo stanoveno ne zcela jasně... ať se obrátí k místu, jež pán vyvolil, totiž k Apoštolské stolici, učitelce všech věřících...*“; srov. recenzovaná práce, s. 298). Podle autora uplatňování této metody výrazně zbrzdilo rozvoj vědy kanonického práva. Navíc přenesení výuky kanonického práva z univerzit na semináře vzdálilo tuto disciplínu právnické obci, a tak také oslabilo povědomí právníků o zásadním vlivu kanonického práva na středověké *ius commune*.

V počtě prof. Hrdinovi (*Melior est aquisitione scientiae negotiatione argenti*. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2013) se tridentského concilu dotýkají tři autoři a – příznačně pro šíři otázek, jimiž se koncil zabýval – vždy v jiné souvislosti: Stanislav Příbyl ve spojení s eucharistií (s. 242), Renata Veselá s manželstvím a manželským právem (s. 342 až 343) a Karel Waska se snahou předních osob českého katolického kléru o překonání vnitro-

církevní krize. K rozhodnějšímu postupu podle něj přispěly „*příchod jezuitů do Čech (1556), obnovení pražského arcibiskupství (1561) a zejména závěry Tridentského concilu (1545 – 1563), který jednotně formuloval katolickou věrouku a vymezil i jasný program rekatolizace*“ (s. 361).

c) Učebnice obecných právních dějin, které jsem našel ve své domácí knihovně, jsou ve vztahu k Tridentinu poměrně skoupé.

Naše brněnská (opakovaně vydané *Právní dějiny*) je při výkladu vztahu státu a církve nevzpomíná vůbec. Zaryté o něm mlčí také dřívější brněnský učební text (Vašečka, J., *Obecné dějiny státu a práva*. Praha: SPN, 1982). „*Turečkova*“ učebnice právních dějin z roku 1968 (*Dějiny státu a práva za feudalismu a za kapitalismu*. Praha: SPN, 1968) sice má kapitolu o postavení římskokatolické církve, zmiňuje se v ní o reformaci a inkvizici, ale Tridentský koncil opomíjí.

To pozdější „*Kinclova*“ učebnice (*Všeobecné dějiny státu a práva*. Praha: Panorama, 1983) konstatovala, že katolická církev pod tlakem reformačního hnutí na tridentském concilu sama provedla nezbytné reformy, když „*koncil a) vymezil pravomoc církevních úřadů a jejich obsazování, b) upravil organizaci manželské zákony. Provedení nezbytných reform a posílení církve vedlo k tomu, že již v 16. a zejména pak v 17. století zesílily protireformační a rekatolizační snahy*“ (s. 224). Autorem kapitoly věnované poměru státu a církve od reformace do konce 18. století je Stanislav Balík st. (†11. dubna 2015), proto obdobný text najdeme i v později vydané učebnici otce a syna Balíkových (*Právní dějiny evropských zemí a USA – stručný nástin*. Plzeň: A. Čeněk, 2010, s. 140).

V českém překladu zajímavé učebnice také nedávno zemřelého profesora Hanse Hattenhauera z Kielu (†20. března 2015) *Evropské dějiny práva* (Praha: C. H. Beck, 1998) lze mimo jiné číst: „*Reformace podnítila katolickou dogmatiku a právní nauku k přezkoumání jejího učení a praxe. Na reformním concilu v Tridentu (1545 – 1563) římská církev zrevidovala teologické a právní dědictví a položila zároveň základy pro svou vnější i vnitřní obnovu, pro svou – jak to protestanti nazývali – ‘protireformaci’*. Církev učinila další kroky ke své přeměně z politické a státním konkurující instituce v duchovní autoritu, která stojí nad státy,“ nicméně „... otcové na tridentském concilu zásadně trvali na tradičních učeních své církve“ (s. 338).

Pod poslední učebnicí na mém stole, dvoudílnými a dvojjazyčnými *Elementy európskej právnej kultúry* (Wien – Bratislava: BVŠP 2015), jsou podepsáni vídeňští profesori Werner Ogris a Thomas Olechowski, působící v minulých letech i na Slovensku. V jejím

prvním dílu lakonicky konstatují, že koncil „*zvolali s cieľom ukončiť náboženský rozkol. Dopadlo to však úplne inak: odsúdením Lutherových a Kalvínových téz a iniciovaním reformy katolíckej cirkvi i rekatolizácie evanjelických území*“ (s. 53). Nedá mi to, abych nevzpomenul, že W. Ogris je bohužel už třetím z citovaných právních historiků, kteří nás opustili v první polovině tohoto roku (†13. ledna 2015).

Ještě se přede mnou tyčí vysoký sloupek obecně historických, převážně přehledových prací, jejichž autoři také věnovali pozornost tridentskému concilu a jeho důsledkům, ale už snad nemusím pokračovat. Jako doklad významu tridentského concilu i rozmanitosti pohledů na jeho výsledky uvedené snad postačuje.

Znovu tedy opakuji, že zpřístupnění dokumentů z concilního jednání českým čtenářům je velmi záslužným počinem. A vůbec nezáleží na tom, zda v realizaci závěrů concilu vidí více obrodu katolické církve, nebo naopak negativní projevy tzv. rekatolizace. Jistě jej ocení zájemci o církevní dějiny a kanonické právo, duchovní i laičtí věřící, které zajímají důležité skutečnosti spojené s jejich vírou. Zajisté tedy bude „*k užtku církve v Čechách a na Moravě*“, jak si v přímlově ke čtenářům přeje překladatel (s. 9). Ze své pozice chci a musím doplnit, že jsou také důležitým a zajímavým dokumentem pro právní historiografii. Četba concilních materiálů zejména nezaměnitelným způsobem odráží společenské klima, v němž se koncil nejdříve oddaloval, po zahájení přerušoval a obnovoval, aby byl v samém závěru roku 1563 zdárně zakončen a jeho závěry začátkem následujícího roku stvrzeny papežem.